

SMID RÓBERT

Zárcserék

Fellinger Károly: *Plomba*

Úgy tűnik, Fellinger Károly igen következetes a címadásban: a 2018-as *Szimering* után a szerelői vonalon haladva az új kötet *Plomba* lett. A szimering és a plomba kapcsolata alapján úgy is gondolkodhatunk, hogy míg a korábbi könyv két közeget, a múltat és a jelent igyekezett egymástól elválasztani, illetve eltömíteni a megszólalóra túl intenzíven törő emlékképeket, addig a mostani már egyértelműen olyan zárat rak a múltra, amely ha azt nem stabilizálja is végleg, de valamennyi – akár a megszólaló részéről kivitelezett – előhívási aktus egyértelmű nyomot hagy rajta; a versek egyszerre zárják és törik fel a plombát. Emellett azonban a *Plombában* továbbra is fellelhetők a Fellinger-líra jellegzetes motívumai, például a tyúk és a tojás viszonya az életet szülő élet szimbólumaként, visszatér az új kötetben a János nevű szereplő néhány vers erejéig, valamint az az ismerős atmoszférazelzési technika, hogy a falusi idill képeit a szülők és nagyszülők halálával vegyítve folytonosan tragikumba fordítja a megszólaló. Az öt ciklusra osztott, Szukálek Lajos grafikáival a szövegek és az egyes egységek között vizuálisan is szoros kapcsolatot teremtő, verseskötethez képest viszonylag terjedelmes *Plomba* mindezekkel a létezés különböző formáira (pl. gyerekként, költőként, falusiként stb.) emlékeztet úgy teszi meg uralkodó témájának, hogy közben azt minduntalan hozzáköti az íróvá válás történetéhez.

A kötet mégsem kínálja fel magát lineáris fejlődéstörténetként (vagy ma divatosabb kifejezéssel élve: „coming of age story”-ként) az olvasónak, bár a *Kitárt ablakok* címet viselő záróciklusának 3-4 verset magukban foglaló egységei, az 1-től 6-ig számozott *Ablakok* egyértelműen a gyerekkorra nyílnak, sőt bennük a versbeszéd a gyerekhangot imitálja: „Későn értem haza a nagyi / születésnapjáról, ahol fincsi / volt a kacsasült, és menő / a nagyikám új / fekete-piros kosztümje” (*Feledékenység [Ablakok 4]*). Ugyanakkor a gyerek mellett a ciklus záróblokkjában, az *Ablakok 6*-ban minduntalan feltűnik vagy az óvodába ellátogató „költő bácsi” vagy „a nagypapa író barátja”, akik az idő múlására figyelmeztetnek, illetve a múltat idézik meg a megszólaló számára. A „kerek száz éve” véget ért első világháborúról mesélő költő szavainak hitelét rongja, hogy úgy adja elő, mintha maga is részt vett volna abban, ekképpen pedig a záróvers a kötet saját időkezelésére is ironiával reflektál, hiszen a *Plomba* nyitóciklusa a beszélőnek az e találkozásoktól való megihletettsége következményeit vázolja fel.

Azt, hogy az íróvá válás folyamata a kötetben nem egyenes irányú, hanem visszacapcsolásokban, inverziókban mutatkozik meg, a *Fölöttem lebeg* címet vi-

selő nyitóciklusban helyet kapó *Lámpaláz* a hiány alakzatán, illetve az otlét és a nemlét dinamikáján keresztül szemlélteti: a tanárnő, aki nem hallotta, hogy a szavalóversenyen a tanítványát hirdetik ki győztesnek, mert hamarabb elment a rendezvényről, másnap az el nem hangzó versre ad jó jegyet neki. A két hiány, a tanárnőé egyik nap, a versé a másik nap, így válnak egymás komplementereivé. A *Lámpaláz* ikerverse a záróciklusban szereplő *Feledékenység*, ahol bár a tanuló el tudja mondani a verset, és ezért megkapja a jó jegyet, megintik, mert a könyvet a párnája alatt hagyta. A szintén az íráshoz kötődő *Bűntényben* pedig a papírt azért kell eltüntetni, hogy ne derüljön ki: nincs rajta semmi. Itt az egyik hiány újfent a másikat semlegesíti, hiszen az ihlet hiányának a nyomát egy újabb hiánnyal, a lapok megsemmisítésével kell eltörölni. A *Plágium* című vers ebbe a tükörstruktúrába vezet be némi aszimmetriát: abban a megszólaló által a folyóiratnak küldött verset a szerkesztőség plágiumnak hiszi, mivel a hiány nyomai – a helyesírás hiánya miatti hibák – nem férnek meg az esztétikummal, így a vers nem lehet eredeti, mindössze egy költemény hibás másolata.

A szövegnek vagy éppen a hiányának az ilyesfajta nyomhagyása az egész kötetten végigvonul, és erre már a *Vésztlő* című nyitóvers is felhívja a figyelmet, amikor az „A mindenség a nemlétben hajóz / nem is sejtve, hogy / annak hulladéka” mondatban az állítmány elvonással képzett alakja kapcsolatba kerül a másik állítmánnyal, a „hulladéka”-val, majd később a „lemaradok” igében megbúvó „marad”-dal, ami az elvonás miatt alludálhat a „maradék” szóra. Az elvont ikes rag a „hajóz”-ról tehát maga is a nemlét egyik típusa, a nem otlét, és ez a nem otlét nemcsak a *Vésztlő* olvasatát határozza meg, de ahogy a már elemzett *Lámpaláznál* említettem, a hiány értelmezhetőségére is kihat: az íróvá válásnak a szövegeken végigkísérhető stádiumai annak tudatosítását is elvégzik, hogy a versben lét egyben mindig nem otlét is. Ennek allegorézise a tanárnő távolléte a versmondóverseny eredményhirdetésekor, illetve a könyv vagy épp a vers elmondásának hiánya a feleletkor. A versben lét effajta felfogásáról időnként a kötet nagyon is nyíltan beszél: „Ha egyes szám első személyben / írom a verset, csak olyan dolgokat / osztok meg az olvasóval, ami nem titok [...] / ha kényes dolgokról írok, mondjuk / a családtagjaimról, rokonokról, akkor / inkább kitalálok egy figurát [...]”. Itt nemcsak a privát és a nyilvános viszonyáról van szó, hanem a megszólaló önmagáról (tehát nem csak egyes első személyben, de az egyes szám első személyről) adott tudása és a többes szám első személyről elmondható dolgok különbségéről is. Hogy utóbbi esetben a „lány hozzátartozók / helyett férfi hozzátartozókat említtek, / majd ugyanezt alkalmazom fordítva, / a lényeg, hogy őszinte maradjak”, az a *Plomba* egyik markáns és önreflexív képalkotási technikájára utal, méghozzá az illeszkedésen alapuló cserére, amelyet már a komplementer hiányoknál is megfigyelhettünk. Az effajta, minden esetben nyelvi műveletek eredete maga is lehet nyelvi, mint a *Világító körték* című versben, ahol a „körte” szó többértelműsége összekapcsolódik azzal, hogy a megszólaló Fülöpöt, az éjszaka a kertbe körtét

szedni kiszökő fiút, körtefejűnek látja. És akad a tapasztalati jelenség szintjén motivált nyelvi helyettesítés is, mint az *A kályha* című versben, ahol a fűtés és a fázás inverzitása van visszavonatkoztatva a forrásra: „Ha apu elvisz engem / ebben a csikorgó hidegben / a házába, / először a hideg kályhát fogom átölelni [...]. / Az fázhat / a legeslegjobban.”

Mindezek alapján mit jelentene a kötetcímben szereplő plomba? A *Leplombált mennyország* ciklus plombái részben egy-egy számozott verset foglalnak magukba, amelyek együtt egy plombaszámot adnak ki, majd két-három vers kerül egy-egy „Plomba” 1, 2, 3... címmel ellátott miniciklusba. A számozott versek visszautalnak a kötet más szövegeire, például az *1 a Plágiumra* és a *Bűntényre* („mint mikor kamaszként / elégettem verseim / a pincében fészkelő / kazánban”), a *0* pedig az illeszkedésen alapuló kicserélhetőség retorikai működésére („Amikor nagyon rossz voltam, / majdnem kicseréltek / egy zsák krumplira, / de azt én sem szerettem, / hát inkább meghagytak”). A számozott plomba-miniciklusok egy-egy szerkezetet dolgoznak ki, amelyek zárványságukban is egymáshoz vannak szorítva: a *Lakoma* a hasonlat és az összehasonlítás közötti átfedést tematizálja, míg a *Tartózkodás* vagy a *Tetthely* című versek a komplex képek – legtöbbször metaforába forduló hasonlatok – mozaikjait rendezi el. Szukukálek Lajos rajzainak grotesksége innen válik érthetővé: ahogyan a figuráit felépítő részek kiadnak egy-egy emberszerű alakot, portrét, azzal egyszersmind a *Plomba* azon retorikájára irányítják újra s újra a figyelmet, hogy hasonlatok és azonosítások elemei már eleve helyettesítettek a versekben – a feltört plomba nyomát nem lehetséges eltüntetni.

(NAP Kiadó, Dunaszerdahely, 2019)

